ΤΟ ΡΗΜΑ

Οι διαθέσεις του ρήματος είναι οι εξής:

- Ενεργητική
- Μέση
- Παθητική
- Ουδέτερη

1. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τα ενεργητικά ρήματα φανερώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και χωρίζονται σε μεταβατικά (η ενέργεια του υποκειμένου μεταβαίνει σε κάτι άλλο) και αμετάβατα (η ενέργεια του υποκειμένου δεν μεταβαίνει πουθενά). Μερικές φορές μεταβατικά ρήματα λειτουργούν ως αμετάβατα, όπως και το αντίστροφο.

Τα μεταβατικά ρήματα ως συμπλήρωμα της έννοιας τους παίρνουν το αντικείμενο, το οποίο φανερώνει το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του υποκειμένου. Το αντικείμενο τίθεται πάντοτε στις πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική). Το αντικείμενο είναι συνήθως όνομα ουσιαστικό, αλλά μπορεί να είναι και κάθε άλλο μέρος του λόγου ή και πρόταση ολόκληρη. Τα μεταβατικά ρήματα χωρίζονται σε **μονόπτωτα** (η έννοιά τους συμπληρώνεται από ένα μόνο αντικείμενο) και **δίπτωτα** (η έννοιά τους συμπληρώνεται με δυο αντικείμενα).

Τα αντικείμενα των δίπτωτων ρημάτων λέγονται το ένα **άμεσο** και το δεύτερο **έμμεσο**. Άμεσο είναι το αντικείμενο που τίθεται σε αιτιατική και έμμεσο το αντικείμενο σε γενική ή δοτική. Όταν και τα δυο αντικείμενα είναι σε αιτιατική τότε άμεσο είναι αυτό που φανερώνει πρόσωπο.

Όπως και το υποκείμενο έτσι και το αντικείμενο του ρήματος μπορεί να παραλείπεται όταν εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα.

❖ Μονόπτωτα ρήματα

ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ:

Με αντικείμενο σε γενική συντάσσονται τα ρήματα που αντιστοιχούν σε επίθετα που συντάσσονται με γενική αντικειμενική, δηλαδή όσα σημαίνουν:

- Μνήμη ή λήθη, π.χ. μέμνημαι
- Φροντίδα, επιμέλεια, φειδώ, π.χ. φροντίζω, κήδομαι
- Απόλαυση ή επιθυμία, συμμετοχή σε κάτι, πλησμονή, στέρηση, απαλλαγή, χωρισμό ή απομάκρυνση, π.χ. μετέχω, γέμω, βρίθω
- Απόπειρα, επιτυχία ή αποτυχία, π.χ. ψεύδομαι
- Εξουσία, π.χ. κρατῶ
- Σύγκριση, διαφορά ή υπεροχή, π.χ. διαφέρω, μειονεκτῶ

- Αίσθηση, π.χ. ἀκούω, γεύομαι
- Έναρξη ή λήξη, π.χ. λήγω, ἄρχομαι
- Ρήματα σύνθετα με τις προθέσεις ἀπό, ἐκ, κατά, πρό, ὑπέρ

ΜΕ ΔΟΤΙΚΗ:

Δοτική ως αντικείμενο δέχονται τα ρήματα που έχουν αντίστοιχα επίθετα που συντάσσονται με δοτική και σημαίνουν:

- Φιλική ή εχθρική διάθεση ή ενέργεια, π.χ. βοηθῶ
- Ευπείθεια ή υποταγή, ακολουθία ή διαδοχή, προσέγγιση, επικοινωνία ή ανάμειξη, π.χ. πείθομαι, δουλεύω, μείγνυμι
- Πρέπει ή ταιριάζει
- Ομοιότητα, ισότητα ή συμφωνία, π.χ. ἰσοῦμαι, ἔοικα
- Ρήματα σύνθετα με τις προθέσεις ἐν, σύν, ὑπό, ἐπί, παρά, περί, προς και το επίρρημα ὁμοῦ, π.χ. ὁμολογῶ, ὁμονοῶ

Δοτική προσωπική

Εκτός από τα ρήματα που παίρνουν δοτική ως αντικείμενο και άλλα ρήματα συντάσσονται με δοτική η οποία φανερώνει το πρόσωπο για το οποίο υπάρχει ή γίνεται κάτι και ονομάζεται δοτική προσωπική. Τέτοια είναι:

1. Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις
2. Τα ρήματα εἰμί, γίγνομαι, ὑπάρχω, με τα οποία η δοτική φανερώνει τον κτήτορα (**δοτική προσωπική κτητική**)
3. Κάθε ρήμα που η δοτική δεν είναι αντικείμενο του και φανερώνει :
    - ✓ Το πρόσωπο που συμμετέχει σε ότι εκφράζει το ρήμα (**δοτική της συμπάθειας**), χαίρεται ή λυπάται (**δοτική ηθική**), ωφελείται ή βλάπτεται (**δοτική χαριστική ή αντιχαριστική**)
    - ✓ Το πρόσωπο σύμφωνα με την κρίση του οποίου ή σύμφωνα με το οποίο ισχύει κάτι (**δοτική του «κρίνοντος προσώπου» ή της αναφοράς**)
    - ✓ Το πρόσωπο που ενεργεί (**δοτική του «ενεργούντος προσώπου» ή ποιητικό αίτιο**)

ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ:

Η αιτιατική είναι η κύρια πτώση του αντικειμένου και με αυτήν εκφράζεται συνήθως το άμεσο αντικείμενο. Με αιτιατική συντάσσονται ρήματα που σημαίνουν:

- Ενέργεια η οποία μεταβαίνει απευθείας και επιδρά σε κάποιο πρόσωπο ή πράγμα που υπάρχει πριν να γίνει η ενέργεια του ρήματος και του οποίου μεταβάλλει ή όχι την κατάσταση **(εξωτερικό αντικείμενο)**
- Δημιουργία κάποιου πράγματος που δεν υπήρχε πριν να γίνει η ενέργεια του ρήματος **(εσωτερικό αντικείμενο αποτελέσματος)**. Όταν το αντικείμενο σε αιτιατική δείχνει το ίδιο το περιεχόμενο που εκφράζει το ρήμα λέγεται **σύστοιχο αντικείμενο.**

Με σύστοιχο αντικείμενο μπορεί να συντάσσεται οποιοδήποτε ρήμα. Κανονικά το σύστοιχο αντικείμενο συνοδεύεται από ομοιόπτωτο επιθετικό προσδιορισμό. Όμως πολλές φορές το σύστοιχο αντικείμενο παραλείπεται και μένει μόνο ο επιθετικός προσδιορισμός, ο οποίος τότε εκφέρεται σε ουδέτερο γένος συνήθως πληθυντικού αριθμού.

- **Δίπτωτα ρήματα**

ΜΕ ΔΥΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΣΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ:

- Τα ρήματα αἰτῶ, ἐρωτῶ, εἰσπράττω, ἀποκρύπτω, ἀποστερῶ κτλ.
- Τα ρήματα διδάσκω, ἀναμιμνῄσκω κτλ.
- Τα ρήματα ἐνδύω, ἐκδύω
- Πολλά μεταβατικά ρήματα όταν εκτός από αντικείμενο σε αιτιατική παίρνουν και σύστοιχο αντικείμενο. Τέτοια ρήματα είναι τα: δρῶ, ποιῶ, ἐργάζομαι, ἀγορεύω, λέγω
- Τα ρήματα ὀνομάζω, νομίζω, ἐκλέγω, διορίζω, ποιῶ

ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ (ΑΜΕΣΟ) ΚΑΙ ΓΕΝΙΚΗ (ΕΜΜΕΣΟ) ΣΥΝΤΑΣΟΝΤΑΙ:

- Τα ρήματα ἐστιῶ, πληρῶ, κενῶ κτλ.
- Τα ρήματα ἀκούω, μανθάνω
- Τα ρήματα λαμβάνω, ἄγω, κωλύω, ἀποστερῶ κτλ.
- Τα ρήματα πωλῶ, ὠνοῦμαι, τιμῶ κτλ. (με τα ρήματα αυτά η γενική φανερώνει την αξία ή το τίμημα)
- Τα ρήματα ψυχικού πάθους, όπως τα: θαυμάζω, μακαρίζω, ὀργίζομαι κτλ. Επίσης, και τα δικαστικά ρήματα, όπως τα: αἰτιῶμαι, διώκω, γράφομαι (με τα ρήματα αυτά η γενική φανερώνει την αιτία)
- Πολλά ρήματα σύνθετα με τις προθέσεις ἀπό, ἐκ, πρό, και κυρίως ρήματα σύνθετα με την πρόθεση κατά που έχουν δικαστική έννοια όπως τα καταγιγνώσκω, καταψηφίζομαι κτλ.

ΜΕ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ (ΑΜΕΣΟ) ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗ (ΕΜΜΕΣΟ) ΣΥΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ:

- Τα ρήματα λέγω, ὑπισχνοῦμαι, δείκνυμι, δίδωμι, φέρω και τα συνώνυμά τους
- Τα ρήματα που σημαίνουν εξίσωση, εξομοίωση, μείξη κτλ.
- Πολλά ρήματα σύνθετα με τις προθέσεις σύν και ἐκ

ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ (ΑΜΕΣΟ) ΚΑΙ ΔΟΤΙΚΗ (ΕΜΜΕΣΟ) ΣΥΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ:

- Τα ρήματα μετέχω, κοινωνῶ, μεταδίδωμι, παραχωρῶ και τα συνώνυμά τους (σε αυτές τις περιπτώσεις η γενική φανερώνει το σύνολο από ένα μέρος)
- Τα δικαστικά ρήματα τιμῶ και τιμῶμαι

Με δυο αιτιατικές	Με αιτιατική και γενική	Με αιτιατική και δοτική	Με γενική και δοτική
Οὐ **τοῦτο** ἐρωτῶ **σε**. Διδάσκουσι **τοὺς παῖδας σωφροσύνην**. Ἐνέδυσε **τὸν Κῦρον** καλὴν **στολήν**. **Ὑμᾶς κακὸν** οὐδὲν ἐποιήσαμεν. Νόμιζε **τὴν πατρίδα οἶκον**.	Πληρῶ **τὴν ὑδρίαν ὕδατος**. **Ἐμοῦ** ἀκούσεσθε πᾶσαν **τὴν ἀλήθειαν**. Οὗτος **ἐμὲ τῶν πατρῴων** ἀπεστέρησε. **Τῶν πόνων** πωλοῦσι **τἀγαθὰ** οἱ θεοί. Ζηλῶ **σε τοῦ πλούτου**.	Λέγω **ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν**. Ἡ μωρία δίδωσιν **ἀνθρώποις κακά**. Κεράννυμι **ὕδωρ τῷ οἴνῳ**. Καὶ **πεζοὺς** συνέταξεν **αὐτοῖς**.	Μετεσχήκαμεν **ὑμῖν τῶν ἱερῶν**. Χρή **τοῦ βάρους** μεταδιδόναι **τοῖς φίλοις**. Βούλεται ὁ κατήγορος **θανάτου σοι** τιμᾶσθαι.

2. ΜΕΣΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τα μέσα ρήματα φανερώνουν μια ενέργεια του υποκειμένου η οποία είτε επιστρέφει σε αυτό είτε έχει άμεση σχέση με αυτό. Έτσι τα μέσα ρήματα ανάλογα με την σημασία τους διακρίνονται σε:

- **Μέσα αυτοπαθή** : η ενέργεια του υποκειμένου επιστρέφει άμεσα στο υποκείμενο. π.χ. Ὁ παῖς γυμνάζεται.
- **Μέσα πλάγια** : η ενέργεια του υποκειμένου επιστρέφει σε αυτό έμμεσα και πλάγια. Τα μέσα πλάγια ρήματα διακρίνονται σε: α) **μέσα διάμεσα**, τα οποία σημαίνουν ότι η ενέργεια γίνεται από το υποκείμενο στον εαυτό του διαμέσου άλλου, π.χ. Κείρομαι τὴν κόμην. Και β) **μέσα περιποιητικά** (ή **«μέσα ωφελείας»**), τα οποία σημαίνουν ότι η ενέργεια γίνεται από το υποκείμενο για δική του χρήση ή ωφέλεια, π.χ. Πορίζομαι χρήματα.
- **Μέσα αλληλοπαθή** : μια κοινή ενέργεια δύο ή περισσότερων υποκειμένων πηγαίνει αμοιβαία από το ένα στο άλλο. Αυτά τα ρήματα βρίσκονται κανονικά στον πληθυντικό αριθμό και αναλύονται σε ενεργητικά ρήματα με αντικείμενο την αλληλοπαθή αντωνυμία. π.χ. Συμβαλόντες τὰς ἀσπίδας ἐωθοῦντο.
- **Μέσα δυναμικά** : το υποκείμενο ενεργεί χρησιμοποιώντας όλες τις σωματικές και ψυχικές του δυνάμεις. π.χ. Ποιοῦμαι πόλεμον.

3. ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τα παθητικά ρήματα φανερώνουν ότι το υποκείμενο παθαίνει κάτι, δηλαδή δέχεται μια ενέργεια από άλλο πρόσωπο ή πράγμα. Συνήθως βρίσκονται στη μέση φωνή, αλλά μερικές φορές τα συναντάμε και στην ενεργητική φωνή. Το πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο παθαίνει κάτι το υποκείμενο ονομάζεται ποιητικό αίτιο. **Το ποιητικό αίτιο** εκφέρεται με:

- ὑπό + γενική π.χ. Ἀπέθανε μισούμενος ὑπὸ πάντων.
- Με δοτική ονόματος ή αντωνυμίας όταν υπάρχει ρήμα συντελικού χρόνου ή ρηματικό επίθετο σε –τέος, -τός π.χ. Ὁ ποταμός ἐστιν ἡμῖν διαβατέος.

Τα παθητικά ρήματα σχηματίζονται από ενεργητικά μεταβατικά ρήματα. Κατά την μετατροπή γίνονται οι παρακάτω αλλαγές:

- Το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο του παθητικού και το αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού.
  π.χ. **Οἱ Ἕλληνες** ἐνίκησαν **τοὺς Πέρσας.**
  Οἱ Πέρσαι ἐνικήθησαν **ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.**
- Το κατηγορούμενο του αντικειμένου του ενεργητικού ρήματος γίνεται κατηγορούμενο υποκειμένου του παθητικού.
  π.χ. **Οἱ Ἀθηναῖοι** εἵλοντο Ἀλκιβιάδην **στρατηγόν**.
  Ἀλκιβιάδης ᾑρέθη **στρατηγὸς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων.**
- Το υποκείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται ποιητικό αίτιο του παθητικού και το άμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος γίνεται υποκείμενο του παθητικού. Το έμμεσο αντικείμενο του ενεργητικού ρήματος όμως παραμένει έμμεσο αντικείμενο στο παθητικό ρήμα.
  π.χ. **Ὁ διδάσκαλος** διδάσκει **τὸν παῖδα τὴν μουσικήν**.
  Ὁ παῖς διδάσκεται **ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τὴν μουσικήν**.

Πολλές φορές τα ενεργητικά ρήματα έχουν ως παθητικό ένα άλλο ρήμα ενεργητικής ή μέσης φωνής ή μια περίφραση:

ἀποκτείνω τινά (= σκοτώνω)	→	ἀποθνῄσκω ὑπό τινος
ἐκβάλλω τινά (= εξορίζω)	→	ἐκπίπτω ὑπό τινος
εὖ λέγω τινά (= επαινώ)	→	εὖ ἀκούω ὑπό τινος
αἱρῶ (= συλλαμβάνω, κυριεύω)	→	ἁλίσκομαι
δίκην λαμβάνω παρά τινος (= τιμωρώ κάποιον)	→	δίκην δίδωμι τινι
μισῶ τινά	→	μισοῦμαι
ζημιῶ τινά	→	ζημιοῦμαι
εὖ ποιῶ τινά (= ευεργετώ)	→	εὖ πάσχω ὑπό τινος

Ο παθητικός τύπος των αποθετικών ρημάτων σχηματίζεται περιφραστικά :

αἰδοῦμαι τινα (= ντρέπομαι, σέβομαι κάποιον)	→	αἰδοῦς τυγχάνω ὑπό τινος
αἰτιῶμαί τινα (= κατηγορώ κάποιον)	→	αἰτίαν ἔχω ἢ αἰτίαν λαμβάνω ὑπό τινος

4. ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τα ουδέτερα ρήματα φανερώνουν ότι το υποκείμενο ούτε ενεργεί ούτε δέχεται κάποια ενέργεια αλλά απλώς βρίσκεται σε μια κατάσταση. Αυτά τα ρήματα είναι κυρίως ενεργητικά.

π.χ. Οἱ πολέμιοι ἡσυχάζουσι.

ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΩΠΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

Απρόσωπα ονομάζονται τα ρήματα που βρίσκονται μόνο στο γ΄ ενικό πρόσωπο και δεν παίρνουν για αντικείμενο ένα όνομα ή ένα πράγμα. Τα πιο συχνά απρόσωπα ρήματα είναι τα εξής:

χρή = πρέπει

δεῖ =είναι ανάγκη

προσήκει= ταιριάζει

ἀρκεῖ

πρέπει

ἐγχωρεῖ = επιτρέπεται

ἔστι = είναι δυνατό

ἔξεστι = επιτρέπεται, είναι δυνατό

ἔνεστι= είναι δυνατό

πάρεστι = είναι δυνατό

δοκεῖ = φαίνεται, αποφασίζεται

μέλει = υπάρχει φροντίδα

λέγεται

ὁμολογεῖται

ἀγγέλλεται

νομίζεται

Πολλές φορές τα παραπάνω ρήματα τα συναντάμε και ως προσωπικά. Εκτός από τα απρόσωπα ρήματα υπάρχουν και οι απρόσωπες εκφράσεις, οι οποίες σχηματίζονται:

- με το ρήμα **ἐστί + ουσιαστικό, ουδέτερο επιθέτου, ουδέτερο μετοχής**. π.χ. καιρός ἐστί
- με το ρήμα **ἔχει + επίρρημα**. π.χ. καλῶς ἔχει

Δίπλα στα απρόσωπα ρήματα και στις απρόσωπες εκφράσεις συναντάμε πολλές φορές έναν προσδιορισμό σε δοτική που φανερώνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το ρήμα και ονομάζεται **δοτική προσωπική**. π.χ. Ἔδοξεν αὐτοῖς πορεύεσθαι

Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις παίρνουν ως υποκείμενο άναρθρο απαρέμφατο ή ειδική πρόταση. π.χ. Ὥρα ἐστίν ἀπιέναι. Λέγεται ὅτι Κῦρος τέθνηκε.

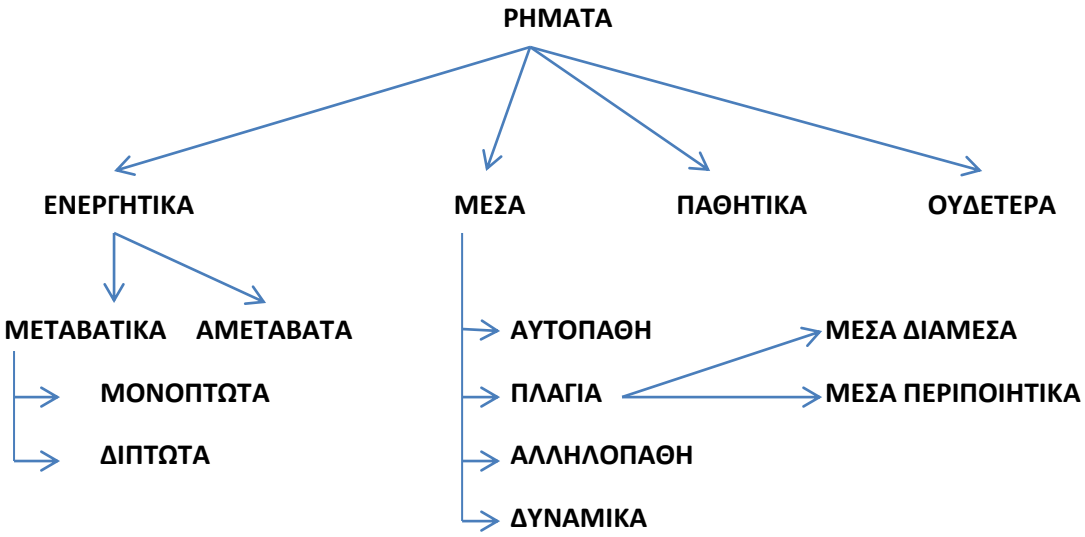

<u>Συμπληρωματικές ασκήσεις:</u>

1. **Να αναγνωρίσεις τα ρήματα και τα αντικείμενά τους:**

Οἱ στρατηγοί ἐδίδοσαν μισθόν τοῖς στρατιώταις.

Διέβησαν τον ποταμόν.

Μέγα πάσχουσι.

Τοῦ φθόνου ἐπελέληστο.

Ἐμμείνατε τοῖς ὅρκοις.

Ἀποστερεῖ ἡμᾶς τὸν μισθόν.

Ζηλῶ σε τοῦ πλούτου.

Φέρω πέπλον σοι.

Μεταδίδως τοῦ σίτου τῷ κυνί.

Ἐποίησαν τήν πόλιν πολλά ἀγαθά.

2. **Να αναγνωρίσεις το ποιητικό αίτιο και πως εκφέρεται:**

Αἱ Ἀθηναίων νῆες τοῖς Κερκυραίοις οὐχ ἑωρῶντο.

Πολλοί κατεκόπησαν ὑπό τῶν βαρβάρων.

Ἐπράχθη ἀπ’ αὐτῶν οὐδέν ἔργον ἀξιόλογον.

Τά παρ’ αὐτοῦ λεγόμενα.

Ταῦτα ἡμῖν ποιητέα.

3. **Να μετατρέψεις την ενεργητική σύνταξη σε παθητική:**

Σωκράτης τοῦ σώματος οὐκ ἠμέλει. _____

Οὗτος ἀνδρῶν τήνδε πόλιν ἐκένωσεν. _____

Δαρεῖος Κῦρον στρατηγόν ἀπέδειξε πάντων. _____

Ὁ σίδηρος ἐξισοῖ τούς ἀσθενεῖς τοῖς ἰσχυροῖς ἐν τῷ πολέμῳ. _____

_____